

ЗАПИТАННЯ №14 (СЕСІЯ 2)

Козацьке військо, очолюване наказним гетьманом А. Ждановичем, у грудні 1656 — липні 1657 рр. вело бойові дії проти Польщі спільно з

- австрійським військом
- московським військом
- татарським і турецьким військами
- трансільванським і шведським військами

ВІДПОВІДЬ НА ЗАПИТАННЯ

Для відповіді на це запитання варто згадати хронологію подій. Отже, у січні 1654 року гетьман Війська Запорозького Богдан Хмельницький у Переяславі прийняв делегацію московського царя, яку очолював військовий діяч і дипломат Василь Бутурлін. Згідно з переяславськими домовленостями, а також подальшими переговорами були укладені Березневі статті, відповідно до яких, зокрема, Московське царство та

козацька Україна утворювали військовий союз проти Речі Посполитої. Варто зазначити, що до середини 1656 року об'єднані війська досягли чималих успіхів: Річ Посполита стояла на межі катастрофи. Але в цей час несподівано у війну втрутилося Шведське Королівство, яке вирішило скористатися становищем польської держави, щоб приєднати до себе прибалтійські території, перетворити Балтійське море на своє «внутрішнє море» і не дати зробити це московському царю. Останній, в свою чергу, прагнув того самого, тому дії шведів тодішньому царю Олексію Михайловичу Романову не сподобалися. Склалася дивна ситуація: Хмельницький вітав вступ шведів у війну, бо це була додаткова допомога проти Речі Посполитої, а для царя такий розвиток подій був невідгідним. Тому у жовтні 1656 року представники царя Олексія Михайловича і польського короля

Яна II Казимира підписують Віленське перемир'я. Тим самим цар порушив умови домовленостей 1654 року, ставши, по суті, союзником Польщі. Більше того: українську делегацію не допустили до переговорів. Цю зраду з боку царя Богдан Хмельницький сприйняв дуже болісно, однак офіційно угоди з царем не розривав, а почав переговори із шведським королем Карлом X Густавом, а також із трансільванським князем Юрієм II Ракочі про залучення їх до подальшої війни з Річчю Посполитою. Відповідно до цих переговорів, об'єднані війська мали здійснити похід проти польської держави (1656—1657 рр.). Але оскільки Хмельницький у той час тяжко хворів і не міг брати участь у поході, тому він призначив для цього одного із своїх полковників — Антона Ждановича, про якого йдеться у запитанні. Але через те, що дії військ не були

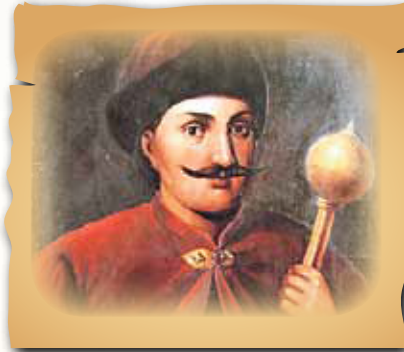
синхронізовані, все закінчилося поразкою. Це все прискорило смерть Хмельницького після якої Жданович забрав війська і повернувся на Наддніпрянщину, що означало остаточний розпад антипольської коаліції. Враховуючи усе це, можемо зробити висновок, що правильний варіант відповіді — Г. Однак проаналізуємо, чому інші варіанти не підходять. Щодо варіанту А, то австрійські війська не брали участі у цій війні. З московськими військами (варіант Б) Хмельницький також не міг вести війну проти Польщі, оскільки цар на той момент мав уже мирну угоду з Польщею. І, нарешті, варіант В — турецькі і татарські війська. Він не підходить, тому що з татарською і турецькою державами гетьман був у союзі раніше — з 1648 по 1653 рік.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Г.

ЗАПИТАННЯ №15 (СЕСІЯ 1)

Який період козацької доби історії України характеризує тогочасний вислів: «Що козак, то був полковник, що сотник — то гетьман»?

- «героїчних (морських) походів козаків»
- козацько-селянських повстань 20—30-х рр. XVII ст.
- «руйнування» Української козацької держави — Гетьманщини
- Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького

ВІДПОВІДЬ НА ЗАПИТАННЯ

З вислову стає зрозумілим, що мова йде про відсутність єдиної централізованої влади. Також в уривку згадуються козаки. А, як відомо, стан хаосу у владі у козацьку добу характерний для періоду так званої Руїни (60—80-ті рр. XVII ст.), тобто руйнування Гетьманщини. Він розпочався невдовзі після смерті Богдана Хмельницького у липні 1657 р., оскільки на той час у країні не було національного лідера, який би міг повноцінно продовжити його справу. Наприклад, його син Юрій Хмельницький не міг бути гідним спадкоємцем, бо був дуже молодим і важко хворим. Однак Б. Хмельницький незадовго до смерті

змусив козацьку старшину присягнути, що після його смерті гетьманом стане саме Юрій. І його обрали, призначивши при ньому регента (правителя) Івана Виговського, який за Богдана Хмельницького був генеральним писарем. Але вже у вересні 1657 р. Юрія усунули з гетьманської посади, і у жовтні того ж року обрали гетьманом І. Виговського. Однак той, незважаючи на обдарованість, поступався Б. Хмельницькому авторитетом і не міг утримати різні старшинські угруповання від взаємної боротьби. Окрім цього, він не мав наміру продовжувати договірні стосунки з Московським царством, що викликало невдоволення у Москві, яка, підкупивши частину козацької старшини, спровокувала повстання проти

гетьмана в 1658 р. Заколот І. Виговському вдалося придушити, що вилитося у безпосереднє втручання Московського царства у внутрішні справи Гетьманщини і масштабну українсько-російську війну 1658—1659 рр. Дії Виговського у ній спричинили виникнення нової опозиції проти нього, яка, врешті-решт, домоглася повернення в 1659 р. булави Ю. Хмельницькому. Останній, в свою чергу, після невдалого правління зрікся влади на початку 1663 р. Під час цих подій чітко проявилася проблема незрілості козацької еліти: вона не могла ставити державні інтереси вище особистих. Плюс — вона не була цілісною: одні її представники були колишніми реєстровими козаками, інші — запорожцями, покозаченими міщанами, селянами, шляхтичами і навіть євреями. У всіх них були абсолютно різні погляди. Це призвело до того, що Україна була розірвана між цими «кланами», які призначали своїх гетьманів. Тому, робимо висновок, що правильна відповідь — В. Інші варіанти не підходять, тому що у період описаних там подій козаки демонстрували єдність навколо постаті сильного лідера.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: В.

ЗАПИТАННЯ №18 (СЕСІЯ 1)

Прочитайте уривок з історичного джерела та дайте відповідь на запитання.

нашому генерал-поручику Текелію з довіреними нашими військами... без будь-якого опору з боку козаків, тому що були оточені з усіх боків... у цілковитому порядку найспокійнішим чином виконати доручену йому справу, унікаючи, наскільки це можливо, кровопролиття...

Яке доручення виконав генерал?

- зруйнував Запорозьку (Нову) Січ
- закріпачив козаків Слобідської України
- приєднав землі Кримського ханства до Російської імперії
- придушив Коліївщину — гайдамацький рух на Правобережній Україні

ВІДПОВІДЬ НА ЗАПИТАННЯ

Прочитавши уривок, можна зробити висновок, що мова йде про

військову операцію проти козаків. Тому одразу можна відкинути варіанти В та Г, оскільки вони не мають жодного відношення до них. Щодо відповіді, яка стосується закріпачення козаків (варіант Б), то він не підходить, оскільки закріпачення відбувалося внаслідок виходу відповідних указів, а не військових операцій. До того ж, у цьому варіанті відповіді йдеться про остаточний процес закріпачення Лівобережної та Слобідської України, який відбувся в кінці XVIII ст. Він завершився указом Катерини II від 1783 року про юридичне оформлення кріпосного права. А закріпачували тоді «посполитих», тобто звичайних селян, а також некозацьке населення Січі. Щодо козаків, то вони, навпаки, отримували в цей час статус вільних селян. Отже, лишається варіант А. Він і є правильною відповіддю. Річ у тім, що генерал-поручик Петро Текелій виконав таємне розпорядження імператриці Катерини II — зруйнувати останній «острівець» козацької автономії Запорозьку Січ. Зруйнування Січі давно входило в її плани, однак «гарна» нагода для цього з'явилася у 1775 р. після закінчення чергової російсько-турецької війни 1768—1774 років (у ній, до речі, брали участь і козаки, допо-

магаючи Росії). Вона завершилася Кючук-Кайнарджерським мирним договором. Згідно з ним, Кримське ханство стало незалежною державою, вийшовши з-під опіки Османської імперії, однак фактично воно було окуповане Російською імперією. У зв'язку з цими подіями Запорозька Січ уже не була потрібна імперії для захисту від турецько-татарських набігів. Тому було прийнято остаточне рішення її знищити. Напад на Січ відбувся під час повернення російських військ із згаданої турецької війни, які вирішили скористатися відсутністю козаків (багато з них ще не встигли повернутися звідти, оскільки виконували роль окупаційних військ на приєднаних до складу імперії територіях). Ті ж козаки, які на той момент знаходилися на Січі, разом з коштовним отаманом Петром Калнишевським вирішили не чинити опору нападникам (відображення цього бачимо в уривку). Врешті-решт, Січ була зруйнована, Калнишевського заслали на Соловки, одна частина козаків пішла на службу до царя, а інша — переселилася в пониззя Дунаю, де заснувала Задунайську Січ.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: А.

ЗАПИТАННЯ №21 (СЕСІЯ 1)

Яка з указаних ознак є головною у визначенні поняття «кріпацтво»?

- щоденний відробіток селянами панщини
- особиста залежність селянина від пана
- сплата селянами натурального чи грошового оброку
- виконання певних повинностей у маєтку поміщика

ВІДПОВІДЬ НА ЗАПИТАННЯ

Усі чотири варіанти відповіді є ознаками кріпацтва, однак нам потрібно вказати головну. Отже, щодо варіанту А, то панщина, як правило, не була щоденною. Вона залежала від розміру земельного наділу селянина, яким він користувався, і становила 2—4 дні на тиждень. Тому ця відповідь не підходить. Варіанти В і Г також є неправильними, оскільки селяни сплачували оброки ще до офіційного запровадження кріпацтва у XVI ст., а виконання повинностей не було обов'язковим. Лишається тільки варіант Б. Це і є правильна відповідь. Адже найголовнішим у кріпацтві було те, що селянин був «прикріплений» до землі пана і до самого пана (більше того, все це було юридично закріплено), який міг його продати, обміняти, судити, розірвати його сім'ю, а нащадки закріпаченого селянина автоматично ставали кріпаками. А тих, хто наважувався втекти, знаходили (втікачів мали право розшукувати 21 рік!), карали і примусово повертали назад. Все це вказує на те, що селянин був певною мірою власністю пана, тобто особисто залежав від нього. До слова, остаточне закріпачення українських селян відбулося після видання артикула короля Генріха Валуа 1573 р. та Литовського статуту 1588 р.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Б.

